

A large grid of black and white portraits of veterans, with a central collage of historical photos.

VETERANEN

Paul de Graaff

VETERANEN

PAUL DE GRAAFF

VETERANEN

PAUL DE GRAAFF

ve·te·raan (de; m,v; meervoud: veteranen)

Veteranen zijn alle (ex-)militairen met de Nederlandse nationaliteit die het Koninkrijk dienden in oorlogsomstandigheden. Of daarmee overeenkomende situaties, zoals vredesmissies in internationaal verband. Denk daarbij aan de Tweede Wereldoorlog en de oorlogen in voormalig Nederlands-Indië en Nieuw-Guinea. Maar ook aan de missies in bijvoorbeeld Cambodja, Ethiopië, Angola, Haïti en voormalig Joegoslavië. Ook personeel van het voormalig Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL) en het vaarplichtig koopvaardijpersoneel uit de Tweede Wereldoorlog is veteraan.

20/10 Uitgevers

© Paul de Graaff & 20/10 Uitgevers, Rotterdam 2021

Fotografie	Paul de Graaff	www.pauldegraaff.com
Beeldbewerking	Maurice Leentvaar	
Eindredactie	Nel van Beelen	www.nelvanbeelen.nl
Organisatie	Marijn Poel	www.studiomeerwaarde.nl
Tekstcorrectie militaire afkortingen	Wilko ter Horst	
Vormgeving	Gedeon Cayetano de Paepe van Dam & Marit Veringmeijer	
Druk	Veldhuis Media BV	

info@2010uitgevers.nl | www.2010uitgevers.nl

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken [artikel 16 Auteurswet 1912] kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever.

ISBN 978-94-90951-68-9
NUR 689, 653

Dit boek draag ik op aan alle veteranen die gediend hebben in een van de missiegebieden.
Laat dit boek een inspiratiebron zijn voor diegenen die hun verhaal nog niet verteld hebben.

Paul de Graaff

Het verhaal dat niet verteld werd.

Ben de Graaff 1920-1994

Ten geleide.

Paul de Graaff

Al heel lang had ik het plan om veteranen te fotograferen, maar steeds had ik weer een excuus om het niet te doen.

Opgegroeid in een gezin waar de Tweede Wereldoorlog nog latent aanwezig was, heb ik me nooit gerealiseerd wat me tijdens het fotograferen duidelijk geworden is.

Gebeurtenissen, groot of klein, kunnen een enorme impact op het leven van de betrokkene hebben, maar ook op zijn of haar familie.

Het leidde bij mij, in mijn jeugd, tot onbegrip tegenover mijn vader, Ben de Graaff.

Bij hem kwam een oorlogstrauma, uit de Tweede Wereldoorlog, rond 1970 naar boven.

Erover praten kon hij niet en achteraf gezien hebben mijn broer, zus en ik hem te weinig gestimuleerd om dat wel te doen.

Hij kwam onder behandeling van een psychiater en was voor ons onbereikbaar.

Mijn onbegrip was vaak aanleiding tot zijn boosheid en afkeer.

Zijn bereidheid om in de oorlog zaken op te knappen waardoor hij later geen leven meer had, veroordeelde ik.

Door de verhalen die ik tijdens het fotograferen hoorde, ben ik me gaan realiseren dat ik zonder enig begrip naar hem gekeken heb. Mijn moeder, die ook een enorme last meevoerde uit de oorlogsjaren, kon met haar verleden veel beter omgaan.

Onbewust ben ik denk ik aan dit project begonnen. Door dit te doen, het luisteren naar en laten bezinken van de verhalen van de veteranen, is dit inzicht bij mij ontstaan.

Graag wil ik alle veteranen bedanken die aan dit boek hebben meegewerkt.

Laat hun openhartigheid een voorbeeld zijn voor die veteranen die hun herinneringen wegstoppen. Maar ook voor familieleden en nabestaanden, om respectvol naar veteranen te kijken.

Het veteranenverhaal móet verteld worden.

De volgorde in dit boek van de veteranen is willekeurig. Vanaf pagina 222 vindt u de index met paginanummers.

Voorwoord.

Peter van Uhm

Veteraan, iedereen heeft wel een beeld bij dit woord. Ieders beeld is ook anders. Ook de veteranen zelf hebben er ieder hun eigen gedachten bij. De meesten zijn trots op wat zij hebben bijgedragen aan een betere wereld, ook al is het in hun eigen ogen vaak niet genoeg. Met de meesten gaat het goed. Zij voelen zich verrijkt met de ervaring die zij hebben opgedaan. Een kleiner aantal veteranen heeft het er moeilijk mee. Soms zeer moeilijk...

Als men naar een militair kijkt, dan ziet men vaak als eerste het uniform, de buitenkant. Onder dat uniform zitten echter normale mensen. De belevenissen tijdens hun missies zijn altijd bijzonder, veelal diep indrukwekkend en gaan onder de huid zitten. Zij zijn ook altijd uniek. Je kunt hetzelfde hebben meegemaakt en er toch heel anders mee omgaan. Een ding is zeker: het laat je niet meer los. Door zomaar een toevalligheid, een voorval, kan een herinnering weer glashelder naar bovenkomen, opeens en onverwacht. Mooie en moeilijke herbelevingen.

Het is al lang bekend dat erover praten helpt om problemen te voorkomen en op te lossen. Toch vinden de meeste veteranen dat zij er alleen over kunnen praten met de mannen en vrouwen die erbij waren of die in hetzelfde schuitje hebben gezeten. Dan komen de verhalen...

Hoe mooi is het dat Paul de Graaff verhalen van veteranen optekent en ze zichtbaar koppelt aan het beeld van de verteller. Door dit boek wordt de lezer deelgenoot van de verhalen maar krijgt hij ook de kans om de verteller, de veteraan, recht in de ogen te kijken. Door de opzet van de foto's, zonder opsmuk, valt het mij weer op: het zijn mensen die je iedere dag tegen kunt komen, normale mensen. Wel normale mensen die bereid zijn om abnormale dingen te doen voor een betere wereld. Mensen met verhalen die verteld mogen en moeten worden.

Ik hoop dat mede door dit boek nog meer veteranen bereid zijn om hun verhalen te delen. Ik hoop dat door dit boek nog meer mensen vragen aan veteranen willen stellen. Ogenscheinlijk normale vragen als "Hoe gaat het?" of "Hoe was het daar?". Dit boek laat zien dat het het waard is om naar die verhalen te luisteren. Het zal de veteraan goed doen.

Veteranen in Nederland

Verhalen van veteranen dragen bij aan begrip en waardering, zorgen voor verbinding tussen veteranen en samenleving. Nederland heeft ruim 100.000 veteranen. Dat zijn mannen en vrouwen die als militair ons koninkrijk hebben gediend tijdens oorlogen, gewapende conflicten, vredesmissies of andere missies ter bevordering van de internationale rechtsorde. Het aantal militairen dat ons land sinds 1940 onder dergelijke omstandigheden heeft gediend is vele malen groter. Van de meer dan een half miljoen veteranen van de Tweede Wereldoorlog, de Indonesische dekolonisatiestrijd (1945-1949) en de Koreaoorlog zijn er echter nog maar zo'n 10.000 in leven. Met uitzondering van een flinke groep Nieuw-Guineaveteranen, eveneens ongeveer 10.000 personen sterk, heeft het grootste deel van onze huidige veteranenpopulatie de veteranenstatus te danken aan hun inzet tijdens een of meerdere vredesmissies. Dat kan een waarnemingsmissie of vredeshandhavende missie ('blauw optreden') onder de vlag van de VN zijn geweest of een vredesafdwingende missie ('groen optreden') in bijvoorbeeld NAVO-verband. Nederland heeft – vooral sinds 1979 – aan meer dan honderd van dergelijke militaire missies deelgenomen. Bij tal van missies was de Nederlandse inbreng van bescheiden omvang, maar sommige missies kenden een grote en langdurige Nederlandse bijdrage, zoals in Libanon, Cambodja, voormalig Joegoslavië, Irak en Afghanistan. Van de ruim 100.000 Nederlandse veteranen is ongeveer een kwart nog altijd als militair in dienst van de krijgsmacht.

Na de missie

Met de meeste Nederlandse veteranen gaat het goed. Zij hebben een goede gezondheid, ervaren een hoge kwaliteit van leven en beoordelen hun militaire loopbaan en uitzendervaringen vooral als positief. Een meerderheid beschouwt juist de uitzending(en) en de tijdens die inzet ervaren kameraadschap als een verrijking van hun leven. Onder uitdagende operationele omstandigheden hebben zij de waarde geleerd van teamwork, doorzettingsvermogen, discipline en het durven verleggen van je grenzen. De missies hebben hun horizon verbreed, hen vaak al op jonge leeftijd unieke levenservaringen gebracht en allerlei professionele competenties opgeleverd waarvan ze de rest van hun leven profijt kunnen hebben. Het als militair werken in oorlogsgebieden heeft hen tevens geleerd om het leven in het veilige en welvarende Nederland meer te waarderen en tegenvallers in het eigen leven te relativeren.

Het is echter niet alles goud wat er blinkt. De prijs voor deelname aan oorlogen en vredesmissies is voor sommige veteranen en hun thuisfront erg hoog. Tijdens de oorlogen in de jaren 1940-1954 zijn vele duizenden Nederlandse militairen gesneuveld. En ook de meer recente vredesmissies hebben ongeveer honderd Nederlandse militairen het leven gekost, terwijl een veelvoud lichamelijk (zwaar)gewond raakte. Daarnaast hebben veel veteranen tijdens hun inzet als militair in oorlogsgebieden ingrijpende situaties meegemaakt. Denk daarbij niet alleen aan klassieke gevechtshandelingen, maar ook aan eenzijdige beschietingen, bedreigingen, gijzelingen en het getuige zijn van wreedheden en oorlogsellende onder de bevolking. Bovendien waren zij als militair – vooral tijdens waarnemingsmissies of vredeshandhavende missies in de jaren negentig – niet altijd in staat of gemachtigd om in te grijpen en burgers te beschermen tegen wreedheid en geweld. Het moeten verwerken van dergelijke ingrijpende ervaringen is een uitdaging op zich. Het is dan ook niet vreemd dat een deel van de ingezette militairen – ongeveer een op de vijf – daarin niet helemaal of zelfs helemaal niet is geslaagd. Zij zijn in meer of mindere mate geestelijk gewond geraakt. Veel van die veteranen slagen er na verloop van tijd toch in om het gewone leven weer op te pakken en goed te functioneren, al dan niet dankzij professionele nazorg of de steun van thuisfront en kameraden. Ongeveer een op de twintig à dertig veteranen blijft echter voor het leven getekend en (ernstig) beperkt in het dagelijkse functioneren.

Veteranenbeleid

Onze samenleving hecht grote waarde aan het beschermen van de internationale rechtsorde en het herstellen van vrede en veiligheid, waar ook ter wereld. Daartoe doet regering, parlement en samenleving een beroep op militairen, oftewel de mannen en vrouwen van de krijgsmacht. De inzet tijdens oorlogen en vredesmissies vergt veel van deze militairen en de prijs die sommigen van hen voor die inzet betalen is hoog. Daar moet wat tegenover staan. Ongeveer driekwart van de Nederlanders is daarom van mening dat veteranen openlijk waardering verdienen en dat zij steun en optimale zorg moeten krijgen wanneer zij door hun militaire ervaringen lichamelijk of mentaal gewond zijn geraakt. Dat brede maatschappelijke draagvlak is het fundament voor het Nederlandse veteranenbeleid, zoals dat sinds 1990 met vallen en opstaan gestalte heeft gekregen.

In vergelijking met bijvoorbeeld de Angelsaksische landen is Nederland wat betreft aandacht, erkenning, waardering en zorg voor veteranen decennialang tekortgeschoten. In de jaren tachtig van de vorige eeuw waren het de oudere veteranen die de overheid en de samenleving hierop terecht hebben aangesproken. Zij verenigden zich in het Veteranen Platform en brachten de overheid blijvend in beweging. Veertig jaar later zijn de vruchten zichtbaar. De in de samenleving aanwezige waardering voor veteranen komt nu tot uiting tijdens (nationale) herdenkingen, de Nederlandse Veteranendag, de honderden lokale en regionale veteranendagen en de bevrijdingsfestivals, wat allemaal ook resulteert in doorgaans positieve media-aandacht. Veteranen en hun thuisfront kunnen voor een breed scala aan diensten terecht bij het Nederlands Veteraneninstituut, dat namens het ministerie van Defensie het veteranenbeleid uitvoert. Dat instituut is ook de toegang tot het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen, waarbinnen civiele en militaire zorginstellingen hun krachten en kunde bundelen. Op het gebied van veteranenbeleid en de uitvoering daarvan hoort Nederland inmiddels tot de internationale kopgroep. Niet voor niets is een grote meerderheid van de veteranen daarover dik tevreden. Maar ook hier is het nog niet alles goud wat er blinkt. Niet iedere veteraan voelt zich gezien en gehoord. Niet iedere veteraan weet de zorg te vinden die hij of zij nodig heeft of heeft voldoende baat bij die zorg. En niet iedere veteraan voelt zich gewaardeerd door en verbonden met de samenleving die hem destijds op missie stuurde. En juist dat laatste is in het belang van veteranen én van de samenleving.

Verhalen verbinden

De belangstelling voor veteranen en hun ervaringen neemt toe. Veteranen zijn echter nog niet altijd in staat of bereid hun ervaringen te delen met burgers 'die er toch niets van snappen', die niet weten wat het betekent om oorlog te zien, te ruiken en te voelen. Een deel van de veteranen voelt afstand en voelt zich niet begrepen. Dat is begrijpelijk, zeker bij veteranen van wie de missie ook nog eens aan maatschappelijke kritiek onderhevig was of is. Gelukkig stappen echter steeds meer veteranen over die schaduw. Honderden vertellen jaarlijks over hun ervaringen aan scholieren. Anderen delen hun ervaringen in de media of schrijven er een prachtig boek over. Weer anderen staan op het toneel in indrukwekkende theaterstukken. En al die verhalen zorgen voor meer begrip en waardering, zorgen voor verbinding tussen veteranen en samenleving.

Dat is ook de boodschap van dit prachtige boek!

Brigadegeneraal Paul Hoefsloot
Directeur-bestuurder Nederlands Veteraneninstituut

Niemand praat terwijl we onze patiënt loskoppelen...

Maaike Hoogewoning

Ik zucht nog eens diep en voel hoe moe ik eigenlijk ben. Niemand praat terwijl we onze patiënt loskoppelen van de monitor. We schuiven hem van de OK-tafel terug op de draagbaar en ik zie de verslagen gezichten om mij heen. Ik pak een wit laken en leg dit over onze patiënt heen. Ik werp nog een laatste blik op zijn gezicht en slik. Dit gezicht en zijn naam kan ik tien jaar later nog zo voor me halen. Samen met mijn collega rijd ik de draagbaar naar de trauma-opvang waar ze hem verder zullen verzorgen.

Eenmaal terug op de OK kijk ik samen met mijn collega verslagen in het rond, ik weet even niet zo goed waar te beginnen met schoonmaken, het bloed ligt werkelijk door de gehele OK heen. De voetstappen zie je van de OK aflopen naar de trauma-opvang en weer terug. Ook op de gang achter de OK staan voetstappen van een collega die steeds heen en weer heeft gerend om wat extra steriele instrumenten en spullen voor ons te halen.

Mijn collega doorbreekt de stilte. "Ik rijd de OK-tafel naar buiten om het met de hoge drukspuit af te spoelen", zegt ze. Ik knik dat dat oké is en zeg zachtjes: "Ik begin hier wel." Mijn oog valt op een zwart horloge dat vlak naast de OK-tafel op de grond ligt. Het is het horloge van onze patiënt.

Het is datzelfde horloge dat mij jaren later in een flits vanaf mijn vakantie in Hiroshima weer 'even' terugbrengt in Kandahar, terug naar exact dit moment op de OK. Ik pak het horloge stevig vast en zucht nog eens diep alvorens ik het terugbreng naar de rechtmatige eigenaar. Ik loop naar de trauma-opvang en schuif het gordijntje waarachter onze patiënt ligt opzij. Ik kijk naar zijn gezicht en realiseer me nu pas echt dat hij onze patiënt niet meer is...

Terwijl ik naast hem sta, wordt de Amerikaanse vlag over hem heengelegd en komt de Amerikaanse military chaplain (militaire kapelaan; aan een kapel verbonden geestelijke) om het lichaam te zegenen en voor de overledene te bidden. Ik sta zij aan zij met andere collega's rondom de overledene. Ik heb mijn ogen dicht terwijl ik naar de kapelaan luister. Ik voel tranen opwellen, maar kan deze wegslikken. Als de kapelaan klaar is leg ik het horloge terug bij de rechtmatige eigenaar, de jonge 23-jarige Amerikaanse militair die het niet meer kan navertellen.

De gordijnen gaan deels open en daar staan de medewerkers van het mortuarium rustig te wachten om deze jongeman op te halen. Iedereen die aanwezig is stelt zich netjes op en ik neem samen met de anderen de houding aan om onze overleden collega de Eregroet te brengen op zijn weg naar huis, zijn laatste reis. Je kunt een speld horen vallen. Ik vecht tegen de tranen. Wanneer hij door de klapdeuren uit mijn zicht verdwijnt, laat ik mijn arm zakken en verman mijzelf. Ik pak gauw een flesje water mee en zucht diep. Ik moet weer overgaan tot de orde van de dag, verder met het schoon- en bedrijfsklaar maken van de OK voor een eventuele volgende patiënt.

Ik kende deze en vele andere patiënten niet persoonlijk maar het komt altijd wel even binnen, dan is je emmer wel vol voor die dag. Het zijn toch je collega's, ongeacht welk pak ze aan hebben. En zij hebben het hoogste offer gebracht... En ja, dan ga je weer door want de volgende dag moet je weer aan het werk, dan moet je er weer tegenaan kunnen.

Kosovo	Prizren	KFOR	2009	Operatieassistent
Afghanistan	Kandahar	ISAF	2010, 2011	Operatieassistent
Middellandse zee	Koninklijke Marine	OCEAN SEA GUARDIAN	2018	Operatieassistent

...dit is mij als de dag van gisteren bijgebleven.

Peter Leemans

Als jonge sergeant hield ik mij bezig met het begeleiden en vervoeren van vluchtelingen, alsmede voeding en bodybags, vanuit Kosovo naar diverse kampen in Albanië. Met als taak deze mensen te controleren en de helikopter te beschermen.

We deden dit met een heel onervaren, jonge groep, waar ik mij verantwoordelijk voor voelde. Ik had slapeloze nachten....of ze het wel goed zouden doen.

De geur en de radeloosheid van de vluchtelingen en de bezorgdheid voor 'mijn' mensen heeft een diepe herinnering bij mij nagelaten; ik denk hier nog vaak aan terug.

Ook in andere gebieden heb ik nog veel meegemaakt, maar dit is mij als de dag van gisteren bijgebleven.

Macedonië/Albanië		KFOR	1999	Sgt Groeps cdt
Kosovo	Prizren	KFOR-1	2000	OGRV Sgt
Afghanistan	Kabul	ISAF	2004	DSM helidet
Afghanistan	Kandahar	ISAF	2005	DSM helidet
Afghanistan	Tarin Kowt	ISAF	2006	DSM helidet
Mali	Gao	MINUSMA	2019	DSM helidet

